

Шевченкові роковини і російська преса.

I.

26 лютого, день смерти Шевченка, в давнього часу був великим днем для нас, символом нашого національного відродження. В сей день прихильні до народа Українці згадували першого великого борця за права народні „не злим, тихим словом“, внаходячи в сьому національному сьвяті і віру в живу силу ідей поетових, і надію на кращу будущину серед тяжких обставин сучасного життя. Ще недавно, на нашій пам'яті, роковини Шевченкові сьвяткували ся в невеличкому гурті сьвідомих Українців, таємно, в приватній господі, і по-за межі того невеличкого гурта не виходили. То були дикі, темні часи, — бодай не вертали ся! — коли „на всіх язиках все мовчало“, а надто на українському; коли іскра українства тихо дотлівала під грубою верствою попелу в усяких заборон та „мѣрѣ пресѣченія“ і Україна „здавалось, доживала останні дні свої“; коли навіть огняне слово Кобзаря українського містилось поміж „забутих слів“. Тепер обставини неначе трохи відмінили ся: роковини перестали бути сьвятом таємним, сьвятом невеличкого гурта Українців, а вийшли на широку арену суспільну і притягають до себе увагу та цікавість усіх станів громадських — не на Україні тільки, а й по иньших місцях Росії, де єсть Українці духом, або взагалі люде, яким дорогі ті високі ідеї, ті вічні істини, що виявили ся в „Кобзарі“. З Петербурга, Москви, Орла, Курського, з далекого Томська, чи Іркутська, з невідомого Александровська, чи Єлисавета — доносять ся відгуки того сьвята, що сполучає кращих наших людей в один гурт,

в одну велику сім'ю та подає наболілим серцям надію кращих днів. Шевченко чим далі — все більше стає поетом народнім, беручи епітет сей для означення широкого розповсюдження його творів та ідей серед мас народніх; імя його все більше стає тим покликом, що гуртує кругом себе усіх людей, не розбираючи національності, для яких проповідь правди, добра, гуманности, справедливости, поступу, волі та иньших таких вічних і незмінних ідеалів людськості становить не „звук пустой“, не вабавку на одну лише хвилину, а пекучу потребу духову, найпершу мету в житті. Разом із тим і преса, як відгук життя та його потреб, почала все більшу увагу звертати на сей пам'ятний день і по зможі вяснити вагу Шевченка для України і цілої людськості.

Роковини сьогорічні особливо підпирають нашу думку. Сорокові роковини смерті Шевченка дали надто виразний доказ того що рано було „висипати високу могилу“ та ставити хреста над Україною, що й ідеї найбільшого національного діяча українського рано ще залічувати до „забутих слів“. 40-ві роковини показали, що ідеї ті ширять ся між людьми, будять заспані душі і ваблять їх чарівним блиском волі, що вже заяснила десь далеко на обрії захмареного неба мов на сході зірниця ясна, і з кожним роком усе ближше підходить... Хоч сувора дійсність ще тягарем важким лежить на нас, але де-які симптоми грядущої волі, або краще — самопізнання громадського, що згодом дасть і волю, — ми вже можемо добачати навіть під нашим хмарним небом; навіть у нас, здає ся, на сьвіт поблагословило ся!...

Сорок літ (26 лютого) минуло від смерті великого борця за волю, а на тиждень ранійш (19 лютого) і сама воля сьвяткувала 40-ві роковини свого народження. Доля немов навмисне звязала сі два великої ваги історичні факти, щоб грядущим поколінням не легко було забути той невідільний звязок, що існує між діяльністю таких людей, як Шевченко, та новими кращими обставинами життя. „Боріте ся — поборете“, — немов каже доля: Шевченко цілий вік свій боров ся проти кріпацтва, проти рабства в його найпростійшій, примітивній формі, і поетове потужне слово не пішло марно: огидлива інституція, що давала одному чоловікови право над тілом другого, на віки впала. Стійте й ви за свої ідеали — і ви досягнете їх: упадуть і більш розвинені форми рабства — рабство духа, — все те, що пригнічує дух людський.

І на оновленій землі
 Врага не буде, супостата,
 А буде син і буде мати,
 І будуть люде на землі...

Сорок літ минуло... Люде, що раз-у-раз піклують ся й турбують ся про звичайні, буденні справи, мають потребу хоч инколи оглянути ся кругом себе, забути хоч на годиночку про те буденне житє, спочити душею від його на чомусь тривкійшому. Се мабуть психольогічна причина сьвяткування ювілеїв. В такі часи загального піднесення над повсякчасними турботами, оглядаючись кругом себе, ми бачимо здивованно, що наші буденні клопоти, яким таку вагу надаємо, — то одна лиш „суєта суєт“, що зараз же піде в непамять, а тільки великі події людського духа серед загальної скаженої боротьби за істнованне вибороли собі право на „вічну пам'ять“. Спостереження й думки такі примушують нас критично поглянути на себе, на свої вчинки, на лад громадський; перевірити свій багаж, перелічити свої капітали, з якими йдем у дальшу путь. Не в одного може прокинуть ся думка, що шлях, яким я досі йшов — неправий шлях; що капітал мій — зломаного шага не вартий; що треба вибрати иньшу стежку, треба добувати иньших капіталів... Час громадського пробудження має ще й иньшу вагу: він служить нагородою за перенесені в житті терни і подає надію, що в боротьбі з темними силами перевага буде на стороні вічних, сьвятих та непорушних істин. В сьому лежить вага сьвяткування ювілеїв.

Сьогорічні роковини — вельми відмінні від цілої низки попередніх; давно вже ми не бачили на українському сьвяті такого піднесення, такого ентузіазма, який виявив ся на сей раз. Люде різних поглядів, не ворожих тільки єдиним сьвятим ідеалам, поєднали ся духово в сей славний день; органи різних напрямів уділяють місце, щоб возвеличити геніяльного страдника за добро усіх людей, і хиба одні лиш „Московскія Вѣдомости“, „Новое Время“, „Кіевлянин“ та ще кілька иньших таких нічних птахів, що боять ся й глянути на сонце, поминули сей день мовчки. Від чого-ж таке піднесення та ентузіазм? Де причина тому, що звичайний день обернув ся сього року в загальне сьвято громадське? Які обставини тому спричинились?

З важким духом провели до могили в Росії старе ХІХ столітє, але не лекше було зустрічати й народження нового. Почало

ся воно з нечуваного в історії нових часів факта — анатеми на „великого писателя земли русской“, одного з найвищих геніїв сучасних — Толстого. Нічні птахи, що прибрали ся в невідповідне убрання Христового братолюбія та всепрощення, злякали ся того могучого аналіза, що поблискує в творах сього великого чоловіка і розїдає та розганяє темряву, таку любу та милу всім нічним птахам; вони жахнули ся. — А що, як праця таких трудовників духа, як Толстой, розжепе темряву - матір? а щó, як натомість запанує ясний сьвіт — смерть нічним птахам?... В результаті — анатема, проклони на чоловіка, яким кожна культурна країна пишала ся-б, як найпершою славою своєю; якого квітчали-б скрізь лаврами... Найбільш рухлива та почутлива частина суспільства — молодіж, не видержує загального гніту й темноти і висловлює голосно протест; в результаті — нагаї, рушниці і прилюдне, серед білого дня побивання беззахистних людей, з яких половина — слабі жівки... Інституція, що згуртувала в собі кращих людей у Росії, „соль земли русской“ — письменників, заявляє протест проти такої азіятччини, і в результаті — інституція та зникла, як віск на огні... Се тільки більш показні факти, в яких виразнійше проступає загальна тенденція; і то вони виявили ся тому лиш, що не сила була їх захвати: вони, як те шило в мішку, самі вибили ся на сьвіт божий. А там, у середині, під густою завісою „канцелярсько-бюрократичної тайни“, по-тиху, ховаючись від денного сьвітла, йде та-ж сама убійча, руйнуюча робота нічних птахів. Там обрізують решту „великих реформ“, яка ще лишала ся якимсь чудом від попередніх часів і до міцної одежини приточують гнилі латки; там готуєть ся замах на один із найвеличнійших здобутків того часу — суд „правий, скорий и милостивий“; там кують ся нові кайдани на волю і дух людський. Сумна, невимовно важка картина! Вона пригнітає дух, убиває енергію, віднімає надію, віднімає охоту до боротьби, до самого життя навіть...

Зима гнітить... Давно вже час
Весні веселій розцвітати,
А все мороз ще давить нас
І не пуска з сумної хати...

І серед сього важкого, нестерпного „морозу“, що дух захоплює та сковує на камінь усе живе, немов перший подих живущого тепла, весни, — проніс ся подвійно радісний день 26 лютого. Кажемо —

радісний, хоч нагадує він сумну подію: смерть генія, — бо він багато де-чого відрадного нагадав, багато дум міцних вплив у охлялий, „морозом“ прибитий організм, нових надій знеможеним, знесиленим людям навів. „Не вмірає душа наша, не вмірає воля, і неситий не виоре на дні моря поля“, — читаємо у сей день, і слова сі, яких надзвичайна, дивна простота дорівнює їх безмірній великості та красі, сцілющим бальзамом падають у змучену душу і плинуть у неї знов надія, бадьорість, енергія, запал до праці... Так, справді так! І брутальній, фізичній силі єсть „предѣль, егоже не преїдеши“, єсть непереможна перепона: як не виорати їй „на дні моря поля“, так не скувати „душі живої, і слова живого“, не скувати волі, посту, що ведуть до єдиної мети — щастя загального, заснованого на щирих та справедливих відносинах, особистих і громадських, на братерстві й рівності всіх людей. Не даром же великий борець за сі вічні ідеали загадав творити поминки йому „в сім'ї великій, сім'ї вільній, новій“, — він твердо надіяв ся, що вона мусить бути — та сім'я велика, що єднає усіх людей; сім'я вільна, де немає місця надсильству дужого над безсилим, де згинуть лютість, озвіренне чоловіка проти чоловіка; сім'я нова, оновлена, очищена від усяких злиднів, заснована на справедливих братерських відносинах. Не диво, що серед тих важких днів, які переживаємо тепер, той день, що нагадав нам про „істиннїйшого апостола правди и свободи“ („Мірѣ Божій“ 1901, кн. II, стор. 11), викликав такий ентузіазм, виявив стільки радощів, стільки надій у кращих людей, — може навіть несвідомо для їх самих. Шануючи пам'ять великого борця за правду та волю, усі люде, в яких не завмерли ще почуття власного достоїнства, в яких іще міцно заложений потяг до правди, шанують разом і свої сподівання на краще житє. Ось де причина й тієї популярности Шевченка й того щирого запалу подяки та пошани, що виявили ся в час останніх роковин. „Сонце йде і за собою день веде“ — Шевченко був одним із тих сонць людськості, що наближають справжній день, — день вільного, оновленого житя, коли

Прорветь ся слово, як вода,
І дебрь - пустиня неполита,
Сцілющою водою вмита,
Прокинетъ ся...

І „пустиня“ справді починає прокидати ся: факти дикої самоволі, про які вище згадувано, знаходять загальний осуд і остру критику, а се — перший ступінь до нового житя...

Сим і вияснюється велика вага Шевченка в історії людськості, його безмірна заслуга перед усім світом: він став одним із проводирів до кращих днів багатомільйонного народу, що оживе і, певне, ще скаже своє слово, покладе свою „лепту“ в скарбницю загально-людської культури. Не диво, що ймення цього великого страдника і борця за нові форми життя у всіх на устах, що воно гуртує кругом себе людей і стає бойовим покликом у боротьбі за кращу майбутність.

І для нас, Українців, ті 40 літ тяжкого досвіду, що минули від Шевченкової смерті, пройшли не даром. За сей час виявилися й деякі помилки наші, упала не одна хибна, хоч і щира може думка; але тепер яснійше для нас, ніж коли, що єдине можливе для нас шлях — се той саме, який показував Шевченко:

Учіте ся, брати мої,
 Душайте, читайте;
 І чужому навчайтесь,
 Й свого не цурайтесь...

 Обніміте, брати мої,
 Найменшого брата...

 Свою Україну любіть, —
 Любіть її во время люте;
 В останню тяжкую мінуту
 За неї душу положіть...

 ...А щоб збудить
 Хиренну болю, треба миром,
 Громадою обух сталить...

II.

Маючи думку переглянути коротенько те, що писано було з приводу 40-х роковин Шевченкової смерті в російській пресі, ми мусимо пригадати попередю одну вельми цікаву подробицю у відносинах критики російської до українського поета. Перший виступ нашого Кобзаря на літературну пиву критика, за незначними винятками, зустріла досить неприхильно, навіть ворожо, глузуючи. Відомо, що навіть така чутлива до поезії людина, якою

був Белінський, — і та не здолала побороти в собі упередження проти „мужицької“ літератури; навіть великий реаліст Гоголь не спроможен був найти в творах Шевченка нічого иньшого, окрім того, що від їх занадто „дьюгтем тхне!“...¹⁾ Очевидно, кажучи фігурально, груба свитка і неваксовані чоботи геніяльного „мужика“ були занадто великою дісгармонією до тієї салюнової атмосфери, якою пропахла тоді російська література; аристократичні носи тодішніх „Парнасців“ російських не гарно вражав здоровий реалізм Шевченкових творів, що без жадних прикрас виставляли на показ усьому мирови хрещеному болячки сучасного ладу громадського. Не до смаку прийшлась критикам і мова, якою були написані ті твори. „Хороша литература, которая только и дышетъ, что простоватостью (!) крестьянскаго языка и дубоватостью (!) крестьянскаго ума!“²⁾ — се резюме поглядів на українську літературу тодішньої російської критики, і, певне, не від неї могла сподівати ся справедливої собі оцінки Шевченкова муза; не в естетиків, що задля „суботи“ нехтували людиною, треба було шукати підпори і прихильности на-скрізь громадським духом перенятим творам, де людина, її потреби стояли на першому пляні. Пушкіна та критика що змогла зрозуміти й оцінити, а Шевченко був їй не під силу: поезія його і духом і формою була, як на ті часи, занадто радикальна, революційна; оцінити її так, як того варту була вона, могла тільки критика пізнійших часів, — тих часів, коли, кажучи словами де-кого з епігонів старої аристократичної критики, цілу літературу російську „заполнилъ и провонялъ мужикъ“. Тим то ми й бачимо, що тільки по смерті Белінського його ученики, як Добролюбов, Грігорєв, Пипін та ин. поправили помилку вчителя і признали велику вартість Шевченкових творів, хоч і тепер ще де-хто з критиків (Петров) ставив його не вище від Кольцова, Жуковського, чи навіть Козлова, а вже до більших поетів і не рівняв. Наші часи мусять полагодити і сю помилку, що дістала ся у спадщину від старих часів, і в сього погляду вельми характерна література іменно останніх роковин: загальне вражіннє від неї таке, що не далеко вже той час, коли можна буде сподівати ся цілком об'єктивної критики і на Шев-

¹⁾ Дивись споминки Данилевського — «Знакомство съ Гоголемъ» в VI томі творів сього письменника.

²⁾ Сочиненія В. Г. Бѣлинскаго, т. II, стор. 906 (СПб., 1896).

ченка, і на літературу українську взагалі. І тепер уже всі, хто писав про Шевченка в приводу останніх роковин, в один голос кажуть, що Шевченко — єдиний на цілий сьвіт справжній поет народній, що він стоїть на чолі народної літератури цілого сьвіта і ні одна література не має рівного йому співця недолі народної¹⁾. Разом із тим чутно було — правда, слабі ще й поодинокі — голоси проти утисків над українським словом та поклики до суспільства — запомагати українським національним інституціям, що носять імя та ширять в тій чи иньшій формі ідеї великого поета українського („Наукове товариство ім. Шевченка“ у Львові, „Благотворительное Общество им. Шевченка“ в Петербурзі, „Благотворительное Общество для издания общепользных и дешевых книг для народа“ в Петербурзі). Ми певні, що далі сі голоси дужчатимуть, набіратимуть сили, зміцнитимуться та зливатимуться в спільному хорі, і в час 50-х роковин Шевченкової смерти не знайдесться й жадної на Україні і в Росії людини, котра-б не знала Кобзаря, не шанувала його, і разом із тим не шанувала-б і тієї літератури, якої найбільшим діячем був, єсть і буде Шевченко.

А тепер обернемося до перегляду „Шевченкової“ літератури в російській пресі; зазначимо тільки, що на превеликий жаль деяких із тих часописів ми не могли добути.

1. „Астраханскій Листокъ“ (часопись щоденна в Астрахані) помістила в ч. 3523 замітку.

2. „Волгарь“ (часопись щоденна в Нижньому Новгороді) — фелетон д. Ониса.

3. „Волынь“ (часопись щоденна у Житомирі), — передова стаття в ч. 45 „Памяти Т. Г. Шевченка“. закликає до гуртової допомоги Петербурському Товариству ім. Шевченка та Товариству для видання дешевих книжок для українського народа; в ч. 46 передова стаття під таким самим заголовком, підкреслюючи той факт, що роковини Шевченкові і знесення кріпацтва припадають мало не на один день, зазначає боротьбу Шевченка проти крі-

¹⁾ Напр. »Шевченко представляет единственную въ европейской литературѣ особу геніальнаго мужика, вдохновеннаго поэта своего народа« («Одесскія Новости», ч. 5224). »которымъ (поэтомъ) по справедливости могутъ гордиться славяне и подобнаго которому не знаетъ славянская литература« («Вѣстникъ казачьихъ войскъ», ч. 9) і т. п.: низше ще будуть зразки таких думок.

пацтва і вагу діяльності його для розповсюдження ідей братерства, любови, гуманности, свободи та правди.

4. „Вѣстникъ казачьихъ войскъ“ (часопись тижнева в Петербурзі) в ч. 6 містить невеличку замітку д. Кранихфельда „Т. Г. Шевченко“, цікаву тим, що автор пропонує скасувати заборону, що й досі лежить на деяких творах Шевченка („Кавказ“, „Марія“ та ин.). В додатку приложено книжку того самого автора „Півець України и Запорожья — Т. Г. Шевченко“, — про неї буде мова окремо — в бібліографії.

5. „Восточное Обозрѣніе“ (часопись щоденна в Іркутському — в Сибірі) помістила фелетон д. Невського „Къ сорокалѣтїю кончини Т. Г. Шевченка“.

6. „Донская Рѣчь“ (часопись щоденна в Ростові на Дову) — в ч. 53 чимала статя д. Ф. Зінченка з портретом Шевченка.

7. „Дѣтскій Отдыхъ“ (місячник про дітей в Петербурзі) в кн. II — житєпис поета з портретом.

8. „Дѣтское Чтеніе“ (місячник для дітей в Петербурзі) в кн. III — статя д. Білоусова „Т. Г. Шевченко“.

9. „Журналъ для всѣхъ“ (місячник у Петербурзі) в кн. II містить Білоусова переклад поезії Кошиського „На смерть Т. Г. Шевченка“ і вельми цікаву статю п. Єфименкової „Памяти Т. Г. Шевченка“ (з портретом). Поставивши питання, що дав Шевченко Україні, шановна авторка відповідає, що діяльність його мала велику вагу громадську: „Поэзія Шевченка есть проявленіе національного самосознанія, а разъ нація, народность сознала себя, какъ культурную особь, она тѣмъ самымъ въ значительной степени обезопасила себя отъ исчезновенія, отъ поглощенія другою національностью“...

10. „Искусство и художественная промышленность“ (місячник в Петербурзі) в кн. III (стор. 61—75) містить статю д. Кузьмина „Т. Г. Шевченко, какъ художникъ и граверъ“ (з малюнками).

11. „Каспій“ (часопись щоденна в Баку — на Кавказі) в ч. 44 надруковав статю д. Г. Д. — „Памяти украинскаго поэта Т. Г. Шевченка“.

12. „Крымъ“ (часопись щоденна в Симферополі) в ч. 45 містить споминки д. Балабучи про зустріч і проводи труни Шев-

ченкової в Києві; в ч. ч. 47 та 48 — статю д. Пржиборовського „Памяти Т. Г. Шевченка“.

13. „Кубанскія Областныя Вѣдомости“ (офіційна часопись щоденна в Катеринодарі) в ч. ч. 44, 46 та 47 надрукували гарну статю д. Мельникова „Гражданскіе мотивы поэзіи Шевченка“, що дає вельми цікаву й докладну характеристику ідеалів поета на підставі його поезій. Патріотизм в самому благородному розумі сього слова, любов до рідного краю і до всіх людей — се основні ідеї Шевченка. Кінчить автор надією, що народне слово стане підвалиною національного відродження України.

14. „Курьеръ“ (часопись щоденна в Москві) — надрукував статю д. Медвѣдева і поезію д. Гиляровського „На могилѣ Шевченка“.

15. „Міръ Божій“ (місячник у Петербурзі), — в III кв. (стор. 8—11) автор „Критическихъ замѣтокъ“ д. А. Б. дає коротеньку, але виразну характеристику „величайшаго народнаго пѣвца, какого знаетъ славянская литература“, „истиннѣйшаго апостола правды и свободы, какимъ въ правѣ гордигься человекство“.

16. „Народное Благо“ (часопись тижднева в Петербурзі), — в ч. 7 надруковано статю д. Алексєєва. взагалі гарну, тільки з деякими біографічними помилками.

17. „Нива“ (часопись тижднева у Петербурзі), — в ч. 9 поміщено малюнок художника Шарварка до поезії Шевченка „Чумак“ („Ой не пьють ся пива-меди, не петь ся вода“), фотографію могили Шевченка і невеличку замітку про похорони поета.

18. „Нижегородскій Листокъ“ (часопись щоденна в Нижньому Новгороді) — в ч. 55 надруковано статю д. Ветринського „Памяти Т. Г. Шевченка“.

19. „Новая Иллюстрація“ (тижневий додаток до щоденної часописі „Биржевія Вѣдомости“ в Петербурзі) в ч. 9 — статя д. Бикова (життєпис і оцінка), портрети Шевченка, Лікери Полусмакової та 5 малюнків до „Кобзаря“ роботи Микешина.

20. „Новости“ (часопись щоденна в Петербурзі).

21. „Орловскій Вѣстникъ“ (часопись щоденна в Орлі) — помістив поезію д. Чеботарева і замітку д. Лемке.

22. „Одесскій Листокъ“ (часопись щоденна в Одесі) в ч. ч. 52 та 53 надрукував велику статю д. А. Т—ого „Перебендя — Т. Г. Шевченка“, написану на підставі відомої праці

Ів. Франка. В ч. 53 передова стаття, нагадуючи про заповіт Шевченків — працювати на користь „найменьшого брата“, висловляє бажання, щоб зникли обставини, що ту працю гальмують: щоб з українського слова знято кайдани, накладені законом 1876 року, щоб інституції, які носять Шевченкове йменнє, розвивали ся та робили велике „діло жизни“ та щоб громада поставила за зразок собі „благородный образъ поэта-страдальца, поэта-пророка, вождя“.

23. „Одесскія Новости“ (часопись щоденна в Одессі), — в ч. 5223 стаття „Памяти Т. Г. Шевченка“ ремствує, що й досі твори Шевченка не стали предметом наукових дослідів ні окремих учених, ні наукових товариств; „пора, давно пора намъ, — каже часопись, — чествовать память великаго поэта не „сокровенно отъ зрѣнія людскаго“ и не одиѣми лишь поминальными рѣчами“. Часопись пропонує зібрати хоч би невеличкий капітал на премії за досліди про поезию Шевченка, чи взагалі про народ українськый. В ч. 5224 в статі „Памяти Т. Г. Шевченка“ д. Лазаревич на підставі творів Шевченкових підкреслює любов його до рідного краю та загально-людський дух його творів. Нарешті в тому-ж таки числі надруковано велику статю під заголовком „Шевченко и Мицкевичъ“, що є власне перекладом першого та пятого розділів з монографії проф. Колесен, друкованої в „Записках наук. товариства ім. Шевченка“ (т. III). Зазначимо між иньшим помилку автора, котрий думає, що „Записки“ дозволені в Росії.

24. „Пермскія губернскія Вѣдомости“ (офіціальна часопись щоденна в Пермі).

25. „Придиѣпровскій Край“ (часопись щоденна в Катеринославі), — в ч. 1117 передова стаття пропонує засновати стипендію в Петербурському товаристві ім. Шевченка для запомоги студентам-Катеринославцям, що вчать ся в Петербурзі. Часопись сподіває ся, що ті, хто тією запомогою користувати ся будуть, пам'ятатимуть великий заповіт Шевченка: „Учіте ся, брати мої“, і повернувшись в рідний край, працю на користь громадську заплатять свою позикку. Підкреслено на остапці змагання Шевченка до правди, волі та любови до „найменьшого брата“.

25. „Русскій Листокъ“ (часопись щоденна в Москві) присвятив Шевченкови „Литературную бесѣду“ в ч. 55.

27. „Русскія Вѣдомости“ (часопись щоденна в Москві) в ч. ч. 56 та 68 надрукували статю д. Веденєєва „Т. Г. Шевченко“ — докладну житєпись поета, написану на підставі відомих

уже джерел. З нових фактів, що подає д. Веденєєв, цікаве оповідання про поезію Некрасова, присвячену пам'яті Шевченка. На похороні Шевченка Некрасов зложив поезію про безталанне життя великого страдника і вернувшись до дому, списав її на папері; але часи були небезпечні -- і Некрасов лишив тільки половину поезії з римами, а другу знищив, і тільки перед смертю написав на-ново цілий текст її.

28. „Русское Богатство“ (місячник у Петербурзі) в кн. III надруковано працю д. А. И. „Новые матеріали къ біографіи Т. Г. Шевченка“ (стор. 63 - 73). Матеріали ті взято з архіву Новопетровської фортеці, де бідував Шевченко; більшість їх відома вже з праці Ол. Кониського і тільки де-кілька подробиць (напр. справа з „производствомъ въ унтеръ - офицеры рядового Шевченка“) мають вагу новини.

29. „Саратовскій Дневникъ“ (щоденна часопись у Саратові) в ч. 44 помістив д. Герасимова „Многострадальный поэтъ“.

30. „Саратовскій Листокъ“ (часопись щоденна в Саратові), в ч. 45 надруковано замітку „Памяти пѣвца Украины“.

31. „Сибирская Жизнь“ (часопись щоденна в Томську — в Сибірі) в ч. 44 під спільним заголовком „Т. Г. Шевченко“ надруковано життєпис Шевченка, підписану літерою Z, і замітку д. Иванова, де звертає увагу тенденційне порівняння Шевченка з Пушкіном. В ч. ч. 50 та 51 поміщено відчит д. Малиновського на вечері в пам'ять Шевченка під заголовком „Кобзарь Т. Г. Шевченко“; автор найбільш зупиняє ся на Шевченкових поезіях історичного й суспільного змісту та на протестах його проти кріпацтва.

32. „Сѣверный Кавказъ“ (часопись щоденна в Ставрополі).

33. „Сѣверный Край“ (часопись щоденна в Ярославлі) в ч. 52 помістила поезію „Гдѣ небо сходится съ землей“ та статю д. Смирнова.

34. „Сѣверъ“ (часопись тиждєна в Петербурзі) в ч. 9 надрукував статю д. Лишина „Т. Г. Шевченко какъ художникъ“ з малюнком д. Дмитрієва „Шевченко въ гробу“.

35. „Торгово-Промышленная Газета“ (часопись щоденна в Петербурзі, офіційний орган російського міністерства фінансів) надруковала в ч. 53 докладну статю д. Шестакова

„Къ 40-лѣтїю кончини Т. Г. Шевченка“. Автор найбільш підкреслює гуманність поглядів Шевченка, його толерантність до иньших націй та боротьбу за волю. Зазначено між иньшим, що переклади поезій Шевченкових на мову російську за незначними винятками, не дорівнюють первотворови і взагалі — слабї.

36. „Харьковскія губернскія Вѣдомости“ (офіційна часопись щоденна в Харьковї) в ч. 54 помістили статю „Памяти Т. Г. Шевченка“.

37. „Хуторянинъ“ (часопись тижнева в Полтаві) в ч. 8 надрукував статю д. С. Р. „Сорокъ лѣтъ назадъ“. Зміст її: замісь кріпацтва, що проти його цілий вік свій боров ся Шевченко, економічні злидні та недоля пригнічують народ і єдина надія його — то освіта на національному ґрунтї, що разом з волею „могутъ объединить людей и привести ихъ къ счастью, сдѣлать ихъ нравственными“.

38. „Черноморскій Вѣстникъ“ (часопись щоденна в Батумї, на Кавказї) в ч. 46 надрукував замітку про Шевченка.

39. „Югъ“ (часопись щоденна в Херсонї), — фелетон В. К—ой в ч. 355 „Пѣвецъ Украины Т. Г. Шевченко“ дає житенись і оцінку творів Шевченка; найбільш підкреслено патріотизм та загально-людські ідеї Шевченка.

40. „Южное Обозрѣніе“ (часопись щоденна в Одессї) надрукувало в ч. ч. 1409 та 1410 велику статю д. А—ра „Кобзарь Т. Г. Шевченко;“ на підставі праці проф. Огоновського, що приложена до I тома Львівського видання „Кобзаря“ автор переглядає основні мотиви поезії Шевченка. Цікаву статю свою д. А—р кінчає надїєю, що „Кобзарь“, який зробив ся вже „если не настольною книгою, то необходимо принадлежностью домашней библиотеки каждого сколько нибудь просвѣщеннаго малороссіянина“, знайде незабаром дорогу і в школу, де твори Шевченка, по слову російського педагога Острогорського, будуть „особенно благотворными для воспитания и юношества и народа“. Друга статя в ч. 1410, пригадуючи слова проф. Котляревського: — „да получитъ общее признаніе и уваженіе поэтическая дѣятельность родного намъ края на языкѣ ему родномъ, да утвердится за нею полное право безбоязненнаго, ничѣмъ не стѣсняемаго существованія и развитія“, — пропонує ушанувати память великого псета українського хоч би школою його імени в рідному селї Шевченка, чи при могилї його.

41. „Ю ж н ы й К р а й“ (часопись щоденна в Харькові), — замітка Н. Н. Б. в ч. 6945 зазначає, що „великі реформи“ по смерті Шевченка запровадили по часті в житє його ідеї: волю (знесенне кріпацтва), правду (судова реформа), науку (змагання коло народної осьвіти); поезія Шевченка універсальна.

42. „Ю н ы й Ч и т а т е л ь“ (місячник про дітей в Петербурі).

Як бачимо з попереднього, з приводу українського сьвята обізвало ся 42 часописі (ми певні, що се ще не всі); з їх 17 припадає на Петербург та Москву, решта на провінцію; на територію України — тільки 10 часописів. З провінціальних міст перед веде Одеса: всі три часописі Одеські помістили по кілька досить широких та докладних заміток. Варто теж зауважити, що ніже словом єдиним не обізваля ся київські часописі (коли не лічити передруку з „Южнаго Обозрѣнія“ в „Кіевской Газетѣ“ з досить чудною припискою від редакції), — правда, тут нікому й обзивати ся: „Кієвлянинъ“, „Кіевское Слово“, — що їм Шевченко?...

В усякому разі сьогорічні роковини поки що дали перший раз привід до того, щоб російська преса одностайне виявила увагу й прихильність до українства. Сей факт тим більш замітний та втішний, що став ся він без жадної участі урядових сфер, як се буває иноді, — напр. в часи Пушкинового сьвята, — а з власного почину самої громади. Видко, справді по троха прокидає ся „пустиня“ і крига байдужности починає розтавати...

Сергій Єфремов.

